AgEcon SEARCH
RESEARCH IN AGRICULTURAL & APPLIED ECONOMICS

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search
http://ageconsearch.umn.edu
aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

ISSN 1333-2422
UDK = 316.343.64 (497.6)

REVIEW PAPER

Edukacija poljoprivrednih proizvođača o uvođenju GLOBALG.A.P. standarda u poslovanju poljoprivrednih gospodarstava na području Bosne i Hercegovine

Aleksandar Maksimović[1], Ferhat Ćejvanović[2], Began Muhić[3]

[1] Doktorant na Agronomskom Fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, Blizna 29, 76110 Brčko Distrikt, Bosna i Hercegovina, (alexa.m@teol.net)
[2] Vlada Brčko distrikta BiH, vanjski suradnik Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Tuzli, BiH
[3] Mješovita srednja škola Živinice, BiH

SAŽETAK

Nacionalni interes svih zemalja u tranziciji je pridruživanje Europskoj Uniji. Da bi se ostvario taj cilj neophodna je primjena standarda u poljoprivrednoj proizvodnji i ispunjavanje niza zahtjeva za ulazak u Europsku uniju. Od poljoprivrednih proizvođača i prerađivača zahtijeva se dodatno i cjeloživotno obrazovanje i praćenje dostignuća u znanosti, tehnici i tehnologiji, te poznavanje zakonodavstva. Nameću se zahtjevi za kontrolom hrane i primjenom standarda poput GLOBALG.A.P. u poljoprivrednoj proizvodnji. Bosna i Hercegovina u suranji s AECD i USAID organizacijama postupno uvodi GLOBALG.A.P. sustav u poljoprivrednu proizvodnju kroz projekte vezane za educiranje poljoprivrednih proizvođača.

Ključne riječi: edukacija, dobra poljoprivredna praksa (GAP), GLOBALG.A.P., Bosna i Hercegovina.

UVOD

Mjerama Zajedničke agrarne politike Europske unije (CAP), koje se primjenjuju od 2003. godine, daje se potpora i malim poljoprivrednicima u njihovom nastojanju da izađu na tržište. U okviru ovih mjera posebno se ističe značaj održivosti poljoprivrede i sigurnosti hrane korištenjem tzv. "dobre/najbolje prakse" (Good/Best Practices-G/BP). Ovaj pojam podrazumijeva dobru proizvođačku praksu (Good Manufacture Practices-GMP), dobru higijensku praksu (Good Hygiene Practices-GHP) i dobru poljoprivrednu praksu (Good Agricultural Practices-GAP), ali i prihvaćanje odgovarajućih propisa i standarda.

Nacionalni interes svih zemalja u tranziciji, dakle i Bosne i Hercegovine, svakako je pridruživanje Europskoj uniji.

Da bi se ostvario taj cilj neophodna je primjena standarda u poljoprivrednoj proizvodnji i ispunjavanje niza zahtjeva za ulazak u Europsku uniju. Od poljoprivrednih proizvođača i prerađivača zahtijeva se dodatno i cjeloživotno obrazovanje i praćenje dostignuća u znanosti, tehnici i tehnologiji, te poznavanje zakonodavstva. Opasnosti kojima su poljoprivredno-prehrambeni proizvodi izloženi bit će sve izraženije. Na osnovi toga nameću se zahtjevi za kontrolom hrane i primjenom standarda poput GLOBALG.A.P. u poljoprivrednoj proizvodnji. GLOBALG.A.P. je sustav kontrole proizašao iz GAP-dobre poljoprivredne prakse (good agricultural practices).

Zbog svega toga posebnu pozornost treba posvetiti educiranju poljoprivrednika

o trenutnim dostignućima glede standardizacije, gdje se svakako ubraja GLOBALG.A.P. standard. Edukaciju poljoprivrednika treba izvoditi putem teorijskih radionica i putem praktičnog dijela. Teorijski dio bio bi organiziran izvođenjem edukacije putem seminara i radionica, a praktični dio bi se organizirao na takav način gdje bi poljoprivrednici išli na teren i vidjeli na konkretnom primjeru kako je GLOBALG.A.P. organiziran kod gospodarstvenika koji su uveli ovaj certifikat u svoje poslovanje.

METODOLOGIJA

U radu je korištena literarna građa agrarne politike kao zajedničke politike EU i objavljeni znanstveni i stručni radovi koji tretiraju ovu problematiku. Zatim su korišteni izvori podataka Odjela za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu Vlade Brčko distrikta BiH. Na osnovu prikupljenih podataka korištene su određene metode analize i sinteze, kao i komparativna metoda.

REZULTATI I RASPRAVA

GLOBALG.A.P. u Bosni i Hercegovini

Promjene koje su se posljednjih godina dogodile u poljoprivredi i upravljanju ovom gospodarskom djelatnošću povećale su pritisak i na zemlje Istočne i Srednje Europe u području bioraznolikosti. Zbog niske profitabilnosti poljoprivrede, u posljednjem desetljeću 20. stoljeća bilo je prisutno u velikoj mjeri napuštanje poljoprivrednog zemljišta i smanjenje stočnog fonda. Budući da je tržište počelo igrati sve značajniju ulogu i u gospodarstvima većine ovih zemalja, to je rezultiralo pokretanjem procesa okrupnjavanja farmi, ali i povećanja intenziteta poljoprivredne proizvodnje.

Tako je primjerice u Bosni i Hercegovini oko 89% područja podložno ubrzanim erozivnim procesima s različitim razinama gubitka zemljišta, što zahtijeva uvođenje mjera konzervacije zemljišta (anti-erozivne mjere) na nagnutim tlima koja pripadaju malim obiteljskim gospodarstvima.

Postojanjem dobre/najbolje poljoprivredne prakse ne mogu se pohvaliti zemlje u okruženju u značajnijoj mjeri. Od nedavno se čine izvjesni pokušaji da se ona omasovi i to putem pilot projekata financiranih od strane međunarodnih institucija.

Sustav internog upravljanja i kontrole kvalitete ključni je element u grupnoj certifikaciji u sklopu GLOBALG.A.P. standarda. Sustav je opisan u različitim dokumentima koji su uvezani u publikacije kvalitete za farmere okupljene u kompanije / udruge.

Publikacije definiraju strukturu sustava kvalitete i služe kao referenca za uvođenje i održavanje sustava kvalitete. Sadrže politike i procedure koje pokazuju da je skupina u stanju kontrolirati osnovne zahtjeve standarda GLOBALG.A.P.. Sustav kvalitete GLOBALG.A.P. ima za cilj: primjenu proizvodnje sigurne hrane zasnovane na primjeni općih načela HACCP sustava, zaštitu okoliša kroz dobre poljoprivredne prakse koje za cilj imaju smanjivanje negativnog utjecaja poljoprivredne proizvodnje na okoliš, povećanje razine higijene rada i zaštite radnika utvrđivanjem pravila higijenske prakse i određivanjem kriterija sigurnosti na poljoprivrednim dobrima, kao i svijest i odgovornost za cjelokupan proces proizvodnje hrane. Ovi ciljevi mogu se ispuniti primjenom procedura koje su razrađene u općim načelima.

Edukacija poljoprivrednih proizvođača

Edukacijom bi trebala biti predviđena obuka predstavnika stručnih službi o zaštiti resursa i okoliša, ISO 14001 i obuka poljoprivrednih proizvođača o zaštiti resursa i okoliša i primjena standarda GLOBALG.A.P.-a u poljoprivrednoj proizvodnji. Edukacija prido-

nosi unapređenju znanja o zaštiti okoliša i vještina za održivo korištenje prirodnih resursa sukladno utvrđenoj dobroj poljoprivrednoj praksi koja je utvrđena u EurepGAP normativnim dokumentima.

Pozitivni učinci provođenja edukacija mogu se sagledati preko očuvanja prirodnih resursa područja i razvoja proizvodnje zdrave, visoko vrijedne hrane. Edukacije treba provoditi kroz projekte kako državnih institucija tako i kroz projekte međunarodnih organizacija.

Tijekom provedbe projekta, pored teme zaštite okoliša i resursa (voda, rijeka, zemljišta), treba više pažnje posvetiti uključivanju seoske ženske populacije u aktivnosti i mijenjanju loših navika poljoprivrednih proizvođača.

Edukacija pridonosi održivom razvoju poljoprivrede u Bosni i Hercegovini, poticanju smanjenja negativnih utjecaja poljoprivredne proizvodnje, osiguranju visokovrijedne i sigurne hrane, popravljanju ruralnog pejzaža.

Uključeni stručnjaci trebali bi animirati primarne proizvođače na terenu da se pridruže obukama, kako bi dalje mogli doprinijeti podizanju kvalitete proizvodnje uz standarde i doprinijeti zaštiti okoliša. Koristi koje mogu od edukacije očekivati uključeni poljoprivredni proizvođači su dostizanje konkurentnosti na poljoprivrednim gospodarstvima, veći broj uvedenih standarda, viša vrijednost proizvoda, veće zadovoljenje potrošača, smanjivanje rizika poslovanja itd.

Implementacija GlobalG.A.P. standarda u BiH

Od 03. 06. 2010. ACED je potpisao ugovor s projektom FARMA za edukaciju i implementaciju standarda GLOBALG.A.P. za voćare i povrtlare u BiH. Ugovor će doprinijeti jednom od ciljeva ovog projekta, a koji se odnosi na povećanje konkurentnosti poljoprivrednog sektora putem uvođenja i usvajanja standarda EU. Svrha ugovorenih aktivnosti je jačanje svijesti o standardima GLOBALG.A.P. (dobra poljoprivredna praksa) kod značajnijih proizvođača voća i povrća u BiH, kao i pomoć odabranim udrugama proizvođača. ACED će pružati usluge edukacije i savjetovanja za udruge poljoprivrednih proizvođača kako bi im pomogao provesti standarde GLOBALG.A.P. i pripremiti se za certifikaciju. U tu svrhu ACED će organizirati cikluse radionica na određene teme poput:

- Opći okvir standarda
- Proces standardizacije i certificiranja
- Iskustvo u provedbi standarda GLOBALG.A.P. u BiH
- Važnost standarda GLOBALG.A.P.

Kroz projekt obuke o standardu GLOBALG.A.P. za proizvođače voća i povrća, ukupno 176 proizvođača dobilo je osnovne informacije o ovom iznimno važnom standardu u poljoprivrednoj proizvodnji bez kojeg je izvoz u zemlje EU nemoguć. Predviđeno je da se kroz savjetodavne usluge određeni broj proizvođača pripremi za certifikaciju GLOBALG.A.P.-a. Aktivnost financiraju USAID kroz projekt FARMA. ACED je završio aktivnosti na implementaciji standarda GLOBALG.A.P. kod 32 poljoprivredna proizvođača u 3 regije Bosne i Hercegovine (sjeverni, sjeverozapadni i sjeveroistočni). Kroz intenzivne konzultacije, proizvođačima je omogućeno da pripreme svoje farme za uvođenje standarda GLOBALG.A.P. i certifikaciju. Tijekom ovog projekta završena je implementacija standarda GLOBALG.A.P. kod 32 proizvođača voća i povrća u BiH.

Uloga Poljoprivredne savjetodavne službe u promoviranju GLOBALG.A.P.

Cilj ove aktivnosti je stvoriti mehanizme za unapređenje procesa širenja informacija o vladinim subvencijama u poljoprivrednom sektoru i olakšati poljoprivrednicima

proces dobivanja subvencija glede njihove proizvodnje.

Na temelju iskustva stečenog kroz intenzivnu i blisku suradnju s poljoprivrednicima, te na temelju konzultacija s predstavnicima Ministarstva poljoprivrede, otkriveno je da poljoprivrednici čija je proizvodnja malog obujma ne iskorištavaju subvencije za poljoprivredne investicije koje daje Vlada na zadovoljavajući način. Jedan od glavnih razloga su radikalne promjene u zakonskim propisima o subvencijama u zakonu. Te promjene su rezultat priprema BiH pridruživanju Europskoj uniji (EU). Poljoprivrednici čija je proizvodnja malog obujma nisu dobro informirani o novim propisima i nisu svjesni da imaju pravo na subvencije. Postoje slučajevi gdje poljoprivrednici djelomično poznaju nove propise, ali ne poznaju proceduru podnošenja zahtjeva za subvencije.

Dakle, cilj Poljoprivredne savjetodavne službe je stvoriti mehanizmi za bolje širenje informacija o vladinim subvencijama u poljoprivrednom sektoru i olakšati poljoprivrednicima dobivanje subvencije bitne za njihovu proizvodnju.

Na kraju, može se dati nekoliko preporuka za poboljšanje dobre/najbolje poljoprivredne prakse (GAP) na malim obiteljskim farmama, pogotovo ukoliko se uzme u obzir želja poljoprivrednika za plasman svojih proizvoda na europsko tržište:

Uvođenje novih pravila za kontrolu zagađenja okoliša iz poljoprivrednih izvora često zahtijeva preorijentaciju tradicionalnog pristupa u okviru poljoprivredne lokalne zajednice kako bi bila prihvaćena nova tzv. "Moralna vlast" (sankcije i kontrola) koja će se morati uspostaviti nad poslovnim aktivnostima koje ta zajednica obavlja. Sva ta nova pravila trebaju biti uvedena usporedo s odgovarajućim informacijama i savjetima.

S obzirom da će uvođenje viših razina dobre/najbolje poljoprivredne prakse zahtijevati i određene investicijske izdatke, koji će u određenom stupnju biti pokriveni iz donatorskih ili drugih izvora izvan farme, bit će često potrebno da i farmer učini izvjesne vlastite izdatke. U takvim slučajevima bit će neophodno i veoma bitno da se identificiraju konkretne ekonomske koristi za farmera od poduzimanja ovakvih mjera i nove prakse.

Sustav edukacije mora biti temeljit i tematski izbalansiran lokalnim poljoprivrednicima. Također, treba u potpunosti iskoristi pomoć stranih agencija poput ACED-a ili USAID-a.

Informativni materijal za propagiranje ovakve prakse mora biti dobro napisan i atraktivno prezentiran s jasnim i jednostavnim savjetodavnim porukama. Nije dovoljno da se takav materijal samo podijeli farmerima, već njega mora pratiti i odgovarajuća savjetodavna aktivnost. Strategija koja se odnosi na politiku zaštite okoliša mora se u značajnoj mjeri oslanjati na lokalnu zajednicu i ljude koji potječu odatle i koji najbolje poznaju lokalne probleme i načine za njihovo rješavanje. To značajno smanjuje troškove ovakvih kampanja, a daje i znatno bolje rezultate u realizaciji koncepta dobre/najbolje poljoprivredne prakse.

Na lokalnom nivou treba preko savjetodavnih službi povećati svijest poljoprivrednika o neophodnosti uvođenja global GAP standarda u poslovanju obiteljskih farmi, pogotovo ako se želi plasirati poljoprivredne proizvode u zemlje Europske unije.

ZAKLJUČAK

Postojanjem dobre/najbolje poljoprivredne prakse u značajnijoj mjeri ne može se pohvaliti niti jedna zemlja u okruženju. U posljednje vrijeme čine se izvjesni pokušaji da se ona omasovi i to putem pilot projekata financiranih od strane međunarodnih institucija. Radi se samo o skromnim počecima. Sigurno je da bi veća međunarodna potpora i masovnije uključivanje nacionalnih savjeto-

davnih službi u čitav ovaj proces doprinijelo široj primjeni dobre/najbolje poljoprivredne prakse na obiteljskim gospodarstvima kako u zemljama u okruženju tako i u Bosni i Hercegovini.

Na temelju toga nameću se zahtjevi za kontrolom hrane i primjenom standarda poput GLOBALG.A.P. u poljoprivrednoj proizvodnji. GLOBALG.A.P. je sustav kontrole proizašao iz GAP-dobre poljoprivredne prakse (good agricultural practices GAP).

Normizacija je neizbježna u poljoprivrednoj i prehrambenoj industriji kako u zemaljama u okruženju tako i u Bosni i Hercegovini. Iskorištavanjem tradiconalnih znanja i vještina, i njihovom ugradnjom u standarde, lakše se može premostiti jaz modernizacije proizvodnje. Trajna obuka poljoprivrednih proizvođača i prerađivača jedan je od bitnih preduvjeta za stvarni napredak i ispunjenje zadaća nacionalnih programa za priključenje EU. Da bi se ispunio jedan od bitnih zahtjeva postavljenih pred zemlje-kandidate, očuvanje i unapređenje okoliša, potrebna je čvrsta potpora svih relevantnih nacionalnih institucija i ubrzano rješavanje zakonodavne osnove. Jedino certificirani proizvodi mogu naći put do tržišta EU.

Prema tome, cilj ovog rada je skrenuti pozornost i značaj edukacije poljoprivrednika na lokalnoj razini i povećanje svijesti poljoprivrednika o neizbježnosti uvođenja GLOBALG.A.P. standarda u svom poslovanju na obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima. Uvođenje GLOBALG.A.P. standarda u poslovanju poljoprivrednog gospodarastvo je u cilju stvaranja mogućnosti za plasman svojih proizvoda na tržište EU

LITERATURA

Vasiljević Zorica, Ćejvanović Ferhat (2006): Good Agricultural Practice as Precondition for Food Safety and Agricultural Sustainability, Dezvoltarea complexa a spatiului rural, Marketingul si procesarea produselor agricole, Volumul II, Facultatea de Economie Agroalimentara si a Mediului, Institul de Economie Agrara din Belgrad, Institul de Economie Agrara din Bucuresti, Editura ASE, Bucuresti, pp. 158-167.

Vasiljević Z., Zarić V., Ćejvanović F., »Dobra poljoprivredana praksa u funkciji komercijalizacije porodničnih gazdinstava«, Međunarodni naučni skup »Multifunkcionalana poljoprivreda i ruralni razvoj u Republici srpskoj« Poljoprivredi fakultet Istočno Sarajevo, Jahorina 13. i 14. 12. 2007, ISBN 978-99938-670-3-6, COBISS.BH-ID 570904, 2007.

Sevarlić M, Pejović G.,Njegovan Z.,"Primena standarda serije ISO 9000 kao preduslov uključivanja preduzeća iaz sektora proizvodnje hrane na tržište Evropske Unije", str.151-158, „Ekonomika poljoprivrede" br.3-4, 1997. god., Beograd

*** (2003): Promoting Best Agricultural Practice in the Danube River Basin (DRB), UNDP/GEF Danube Regional Project: Project RER/01/G32, Zagreb, Croatia.

*** (2004): Technical Guidelines for Manure Management in the Central and Lower DRB Countries, UNDP/GEF Danube regional Project, GFA Terra System in co-operation with Avalon.

Education of agricultural producers in adopting GLOBALG.A.P. standard to agricultural farms' business in Bosnia and Herzegowina

ABSTRACT

National interest of all transitional countries is joining the European Union. In order to accomplish that aim it is necessary to adopt standards in agricultural production and fulfill number of requests for joining the EU. Agricultural producers and processors need additional and lifelong education, they need to follow achievements in science, technics, technology as well as to be familiar with the legislative. At the same time, food control and adoption of standards like GLOBALG.A.P. are suggested. Bosnia and Herzegovina, in collaboration with AECD and USAID organizations, is gradually introducing GLOBALG.A.P. system into the agricultural production via projects related to education of agricultural producers.

Key words: education, good agricultural practice (GAP), GLOBALG.A.P, Bosnia i Herzegovina